

Kant a funkcionální teorie predikace

KAREL ŠEBELA

Katedra filozofie. Filozofická fakulta. Univerzita Palackého v Olomouci
Křížkovského 12. 771 80 Olomouc. Česká republika
karel.sebela@upol.cz

ZASLÁN: 01-12-2012 • AKCEPTOVÁN: 06-04-2013

Abstract: This paper focuses on the roots of a functional theory of predication, which is represented primarily by Frege and Russell. After a brief presentation of the theory of Frege, I concentrate on the philosophical motivation of this theory. The example of the influence of F. H. Bradley on Russell's conception of the categorical judgements shows a common epistemological position of both authors, which I recognize also in Frege. The point of the article is to find common grounds in Kant noetics, especially in his conception of synthetic judgement. Replacement of the problematic Kant's notion of transcendental schema by the *functional application* subsequently allowed flourishing of the theory. In conclusion, I outline potential problems associated with the challenge of philosophical assumptions on which this theory is based.

Keywords: Frege – function – functional theory of predication – Kant – Predication – Russell.

1. Úvod

Funkcionální teorie predikace patří mezi klasické „výdobytky“ moderní logiky. V jejím rámci je často chápána jako nezpochybnovaný předpoklad. V množství sekundární literatury se lze dočíst mnoho o Fregově motivaci a důvodech, které ho k představení této teorie vedly. Pohříchu většinou se uvádějí **důvody** spíše **matematické**. Dává to smysl – Frege byl matematik a logická teorie, kterou vyvinul, měla sloužit k zajištění pevnějších základů matematiky; to byl pro Frega prvořadý cíl. A právě v rámci těchto snah při-

šel Frege s nápadem chápat predikaci pomocí původně ryze matematického pojmu funkce. Abychom citovali Frega samotného:

Základním logickým vztahem je vztah spadání nějakého předmětu pod pojem: na tento vztah lze redukovat všechny vztahy mezi pojmy. ... Pojem je... funkcí jednoho argumentu, jejíž hodnota je vždy pravdivostní hodnota. Vypůjčuji si přitom slovo „funkce“ z analýzy a používám ho se zachováním podstatného v poněkud širším významu, k čemuž dávají popud samy dějiny analýzy. (Frege 2011, 44)

Tento citát pro nás bude důležitý z více důvodů. V první řadě v něm Frege prohlašuje za základní logický vztah spadání předmětu pod pojem; o této tezi ještě bude řeč. Dále je zde doložena ona „výpůjčka“ pojmu funkce z matematiky, konkrétně z matematické analýzy. A konečně je tu představena základní idea Fregovy teorie predikace, podle níž je pojem explikován jako funkce. Předmět je pak argumentem této funkce, spojení subjektu s predikátem vyjadřuje aplikaci funkce na daný argument, přičemž hodnotou této funkce je pravdivostní hodnota.

Specifičnost této Fregovy koncepce více vynikne, pokud si uvědomíme, jaké teorie predikace do té doby převládaly. Především se jedná o pojetí Aristotelovo (a jeho pokračovatelů), podle něhož je predikace v kladném subjekt-predikátovém soudu založena na jisté syntéze, spojení subjektu a predikátu. V raně novověké terminologii byla obdobou tohoto učení teze o soudu jako spojení idejí. V této podobě, jako nauka o spojení idejí jakožto psychických obsahů, vyvstává problém, který u Aristotela nutně vznikat nemusí, a to otázka, nakolik je souzení, predikace *pouze* psychický fenomén. K této otázce se také ještě vrátíme.

V každém případě je v tomto pojetí predikace pojímána jako jeden akt, vztahující se ke dvěma pojmům (příp. idejím atp.). Zásadní rozdíl funkcionálního pojetí nyní spočívá v tom, že u subjekt-predikátového soudu dochází ke dvěma predikacím. Např. soud „Všichni lidé jsou smrtelní“ bude v této teorii chápán zhruba jako „je-li něco člověkem, pak je to smrtelné“. Tím dochází ke značné odlišnosti gramatické a logické formy soudu. To je samo o sobě dost zvláštní a člověku dosud neškolenému v moderní logice musí přijít přinejmenším nesamozřejmé, pojímat daný soud jako obsahující dvě predikace, pojem jako funkci a predikaci jako aplikaci funkce na argument. Matematická motivace, jak jsem již uvedl, je dostatečně známá. Méně se již diskutuje o možných **filozofických důvodech** přijetí této teorie. Mou tezí je, že k přijetí funkcionální teorie predikace přispělo to, že na rovině lo-

gické odrážela soudobé snahy o nové založení noetiky a překonání psychologismu, který byl *prima facie* problémem noetickým.

První doklad této teze budu hledat u Russella, v jeho slavném článku *On Denoting*. V první části článku Russell uvádí v krátkosti svou teorii označovacíh frází (kterou až v dalším textu obhajuje především úspěšnou aplikací na některé sémantické problémy) a po vysvětlení nejzákladnějších označovacíh frází přechází ke kategorickým subjekt-predikátovým soudům. A zde píše:

Consider next the proposition 'all men are mortal'. This proposition (as has been ably argued in Mr. Bradley's *Logic*, Book I, Chap. II.) is really hypothetical and states that *if anything is a man, it is mortal*. That is, it states that if x is a man, x is mortal, whatever x may be. (Russell 1905, 481)

Text v závorce je v Russellově článku poznámkou pod čarou. A právě o tuto poznámku pod čarou jde – Russell se tu odvolává na argumenty předního anglického novohegeliána F. H. Bradleyho. Předpoklad názorové shody obou tak filozoficky rozdílných autorů je v každém případě slabý a nalezená shoda je proto poměrně překvapivá. Z tohoto důvodu považuji za zajímavé blíže prostudovat důvody, které F. H. Bradleyho k tvrzení o hypotetičnosti kategorických soudů vedly. V dalším se pokusím ukázat, že tato shoda ukazuje na zakořenění obou myslitelů v novověké tradici filozofického tázání.

2. Bradley

Russellova poznámka pod čarou odkazuje k Bradleyho knize *The Principles of Logic*, hlavnímu Bradleyho spisu k otázkám logiky. Spis vyšel roku 1883, tedy 4 roky po vydání Fregova díla *Begriffsschrift* a rok před Fregovými *Die Grundlagen der Arithmetik*. Russell v uvedené poznámce pod čarou odkazuje na Knihu první (tedy o Soudu), kapitolu druhou. Tato citace není *stricto sensu* nijak zvlášť adresná, protože tato kapitola čítá přes padesát stran. Navíc jsou myšlenky v ní obsažené výrazně závislé na první kapitole, proto se při rekonstrukci Bradleyho postoje musíme podívat na obě kapitoly.¹

¹ V následujícím se pokusím o relativně nezávislou interpretaci Bradleyho stanoviska, i když čtenář pochopitelně může sáhnout po množství sekundární literatury k tématu, např. Bradley (1996), Hylton (2002).

Bradley tuto kapitolu začíná naukou o idejích. Tento pojem je obvyklou součástí novověké logické a filozofické tradice. Bradley však pozměňuje staré pojmy novými obsahy a to platí i o pojmu ideje.

Základní *dictum*, týkající se idejí, je u Bradleyho tvrzení, že pravda či nepravda závisí na vztahu našich idejí k realitě (Bradley 1912, 2). To nezni nijak zvlášť kontroverzně, ani důsledek, který Bradley z tohoto tvrzení vyvozuje, totiž že když něco tvrdíme, tak se nevztahujeme k našim idejím, ale k realitě. Těmito tezemi ale Bradley polemizuje s tradicí anglického raného empirismu. Pro britské empiriky, Huma a zvláště Berkeleyho, mají ideje nesporný noetický (pro Berkeleyho snad i ontologický) primát. To, co je však slabinou těchto raných teoretiků empirismu, je vysvětlení a koncepce obecnosti (viz Creery 1996, 234-238). Idea, jakožto jednotlivý obsah myslí, je totiž něčím zcela jedinečným a odlišným od jakýchkoli jiných idejí, a pokud uvažujeme o opakovaném výskytu téže ideje v myslí, pak snad i odlišným od sebe sama. Jak říká Bradley:

I have the 'idea' of a horse, and this is a fact in my mind, existing in relation with the congeries of sensations and emotions and feelings, which make my momentary state. It has again particular traits of its own, which may be difficult to seize, but which, we are bound to suppose, are present. It is doubtless unique, the same with no other, nor yet with itself, but alone in the world of its fleeting moment. *But for logic, and in the matter of truth and falsehood, the case is quite changed.* The 'idea' has here become an universal, since everything else is subordinate to the meaning. (Bradley 1912, 6; kurzíva je moje)

Pokud nám tedy jde o logiku, o pravdu a nepravdu, pak si dle Bradleyho s idejemi jako partikulárními obsahy myslí nevystačíme. Uvedená pasáž pokračuje konstatováním, že součástí takto pojaté ideje koně je i určité spojení atributů, pomocí něhož rozpoznávám něco jakožto koně. Toto spojení atributů pak není něčím, co náleží pouze určitému psychickému obsahu, který se vynořil v myslí, nýbrž pokud jsem schopen opakovaně rozpoznávat určitá zvířata jako koně, pak toto spojení musí být něčím obecným. A v logice, říká Bradley, nám jde pouze o tuto „část“ ideje koně. Nazývá ji různě – *meaning*, *symbol* – nejčastěji ale termínem „*ideal content*“, tedy jakýsi ideální obsah.²

² Úvahy o jisté podobnosti např. s Brentanovou analýzou intencionality jsou samozřejmě na místě. Pohybujeme se zde v období, ve kterém snaha uniknout z tíživé uzavřenosti noetického subjektu patřila mezi centrální filozofické otázky.

Bližší úvahy o povaze takto pojatých idejí, příp. jejich ontologickému statusu přenechává Bradley metafyzice, nicméně do jistých podrobností přece jen zajde. Podle něj ve všem, co je, lze rozlišit dvě věci – existenci (že je) a obsah (co je). Symboly (jak také označuje ideální obsahy) jsou sice fakty, tj. existují, ale zároveň mají význam, tedy poukazují k jiným faktům, s ohledem na jejich obsah. Toto poslední upřesnění je důležité – symboly nepoukazují k jiným faktům s ohledem na jejich existenci, protože můžeme mít i symbol něčeho, co neexistuje. Bradley v této souvislosti často pracuje s dichotomií symbol vs. symbolizované, obraz a jeho význam atd.

Co se týče ontologického statusu idejí jako ideálních obsahů, zde je Bradley více skoupý na slovo a jeho vyjádření nenabízejí jednoznačné a ucelené odpovědi:

The belief in universal ideas does not involve the conviction that abstractions exist, even as facts in my head. The mental event is unique and particular, but the meaning in its use is cut off from its existence, and from the rest of the fluctuating content. (Bradley 1912, 7)

Obzvlášť zářející je zde poznámka, že význam je ve svém použití odříznut od existence.

Přejděme raději k Bradleyho teorii soudu. Soud je dle Bradleyho „act which refers an ideal content (recognized as such) to a reality beyond that act“ (Bradley 1912, 10). Tato definice je logickým vyústěním dříve zmíněného Bradleyho *dicta*, že pravda a nepravda závisí na vztahu našich idejí k realitě. V naší souvislosti je zajímavé především to, že podle této definice je akt souzení vztahem mezi realitou na jedné straně a ideálním obsahem na straně druhé. To mj. pomáhá pochopit Bradleyho formulace o odtrženosti ideálního obsahu či významu od existence (chápeme-li existenci jako reálnou, nikoli pouze intencionální). Zároveň tato definice naznačuje, že ideální obsah (spojení idejí, S-P) je určitým způsobem přisuzován, predikován o realitě. To znamená, že ideální obsah, tradičně subjekt a predikát daného soudu, je jako celek *suo modo* v pozici predikátu, zatímco (skutečným?) subjektem soudu je realita (či nějaký výsek z ní?). Z toho také plyne, že pokud subjekt a predikát soudu, jakožto vymežující určení, jsou společně na pozici predikátu, pak to, co je na místě subjektu, vymezeno či určeno není. K vymezení dojde právě až aktem souzení, kdy jsou k této prozatím nijak neurčené realitě vztahena vymežující určení. Realita, o níž je řeč v Bradleyho definici soudu, proto v rámci daného zkoumání musí zůstat blíže neupřesněnou součástí definice.

Tato interpretace je podporována dalšími Bradleyho vyjádřeními k povaze soudu, především touto formulací: „The actual judgement asserts that S-P is forced on our minds by reality *x*. And this reality, whatever it may be, is the subject of the judgement“ (Bradley 1912, 40-41). Podle tohoto vyjádření je tedy realita subjektem soudu a Bradley, který má jinak k formalizaci odpor, dokonce k vyjádření neurčitosti a neurčenosti této reality používá symbolu „*x*“. K tomuto zdánlivě jen detailu se ještě vrátíme.

Nyní má již Bradley otevřenou cestu, aby v paragrafu 44 druhé kapitoly první knihy, který je po předchozích debatách o kategorických soudech nazván „These are hypothetical“, mohl říci:

The fact that is asserted in an abstract judgement is not the existence of the subject or predicate (§ 6), but simply the connection between the two. And this connection rests on a supposal. The abstract universal, “A is B”, means no more than “given A, in that case B,” or “if A, than B”. In short, *such judgements are always hypothetical and can never be categorical*. (Bradley 1912, 82; kurzíva je moje)

Toto místo je tedy pravděpodobně tím, které měl na mysli Russell, když v *On Denoting* odkazoval na Bradleyho spis.

3. Předběžné shrnutí

Bradleyho tvrzení o hypotetičnosti kategorických soudů se zakládá na specifickém pojetí obsahu soudu. „Ideal content“, jak jej Bradley nazývá, je v jeho pojetí ontologicky poněkud zvláštním útvarem, který je však třeba chápat na pozadí Bradleyho polemiky s ranými britskými empiristy. Celý spor se týká především noetiky a jde v něm o to, že Bradley chce uniknout skeptickým důsledkům, k nimž vede tradiční teorie soudu ve spojení s důsledně senzualistickou pozicí raných britských empiristů. Je-li soud spojením idejí a ideje jakožto jediný „materiál“ lidského poznání nejsou nic jiného než obsahy či fakta myslí, pak se lze jen obtížně bránit fatální uzavřenosti noetického subjektu vůči extramentální realitě. Bradleyho řešení je založeno na dvou krocích: a) odlišném pojímání termínu „idea“, který je zbaven své úzké provázanosti s myslí, v níž se vyskytuje. Ontologický status takto pojatých idejí, které jsou „odříznuty od existence“, ale stále neposkytuje požadovaný kontakt s extramentální realitou. Proto b) takto chápaný obsah soudu je jako celek predikován o realitě.

Russell jistě po svém rozchodu s hegelianismem nesouhlasil s celou řadou přesvědčení, která Bradley zastával. Nicméně snaha o nové, jistější založení noetiky a souboj s přesvědčením, že noetický subjekt má přístup pouze k obsahům své mysli (psychologismus!), jsou zásadní body shody, díky nimž může Russell souhlasit s výše uvedenou Bradleyho revizí teorie soudu. Pro oba je tedy obsahem soudu určité abstraktum, které přisouzeno nějaké blíže neurčené realitě.

Styčný bod Russella s Bradleym by mohl být shledáván ještě u jiné věci: uvádím zde Russella a Frege jako proponenty funkcionální teorie predikace. Russell, jak známo, spolu s Wittgensteinem dlouho zápasili s tzv. problémem jednoty propozice, čili otázkou, co přesně vytváří jednotu propozice. Frege však tento problém, přinejmenším v té podobě, ve které se jím zabýval Russell, neřešil. Složitou otázkou vzájemných vztahů a historie tohoto problému se zde nechci zabývat, rád bych jen upozornil na fakt, že tradičně se jako novodobý iniciátor tohoto problému uvádí právě Bradley (v anglosaském světě je Bradleyho formulace problému známa jako *Bradley's regress*). Je tedy na místě podezření, že zatímco Russell problém propoziční jednoty „převzal“ od Bradleyho, u Frege je diskutabilní uvažovat o tom, že Bradleyho dílo znal. Kromě toho, u Bradleyho je tento problém formulován nikoli v jeho *The Principles of Logic*, ale v jeho mnohem metafyzičtější laděném díle *Appearance and Reality*, které navíc vyšlo až roku 1893.

4. Opět Frege

Dosavadní úvahy poukazují na provázanost nově se prosazujícího pojetí predikace s novověkými noetickými dilematy a představuje jistou odpověď na ně. Klíčovou myšlenkou zde je, že obsah soudu sám o sobě žádnou systematickou souvislost s realitou nemá a akt souzení tak spočívá nikoli v propojení různých částí obsahu soudu mezi sebou, ale ve vztahu celého takto pojatého obsahu soudu ke světu.

Lze najít takovou strategii i u Frege? Jsem přesvědčen, že ano a že u něj hraje naprosto zásadní roli. Nejprve opět citace:

We can grasp a thought without recognizing it as true. ... Once we have grasp a thought, we can recognize it as true – make a judgement – and give expression to this recognition – make an assertion. We need to be able to express a thought without putting it forward as true. In the Be-

griffsschrift I use a special sign to convey assertoric force: the judgement stroke. (Frege 1979, 198)

V pasáži předcházející této Frege mluví o myšlence jako obsahu věty. Takto pojatý obsah věty ale výslovně nemá odkazovat k nějakým pouze psychologickým faktům – „Thoughts are not psychological entities and do not consist of ideas in the psychological sense“ (Frege 1979, 198). Znovu se tu tedy objevuje tendence reformulovat obsah soudu (zde věty) tak, abychom neskouzli do psychologismu. Takto pojatý obsah věty ale ještě nijak nesouvisí s jeho případnou pravdivostí či nepravdivostí, tj. je beze vztahu k realitě kolem nás. Je až dalším krokem tuto myšlenku tvrdit, rozpoznat ji jako pravdivou. Frege uvedenou odlišnost zachycuje i ve svém pojmovém písmu – zatímco myšlenka uchopená bez asertorické síly může být zachycena jednoduše jako „p“, tvrzení této myšlenky zachyceno s pomocí tzv. pruhu soudu – „┌p“.

Konkrétně u hypotetických soudů (v moderním pojetí souvětí tvořených pomocí spojky implikace), které nás zde zajímají nejvíce, Frege argumentuje, že pruh soudu se vztahuje ke složenému soudu jako celku, nikoli k jeho částem, tedy „┌(p ⇒ q)“, nikoli „┌p ⇒ ┌q“. Když se vrátíme k Russellovu příkladu, tak soud „je-li něco člověkem, pak je to smrtelné“ neimplikuje, že něco opravdu je člověkem, v rámci daného souvětí tato věta nemá afirmativní sílu. To mj. způsobuje odklon od nauky tradiční logiky, v níž obecné soudy mají tzv. existenční import, tedy u soudu „Každý člověk je smrtelný“ platí předpoklad, že lidé existují. U částečných soudů, na rozdíl od obecných, tento import nemizí, neboť pokud v moderním pojetí částečný soud rozložíme na konjunkci dvou soudů, tedy např. „Někteří lidé jsou smrtelní“ na „Některé (objekty) jsou lidé a (tyto objekty) jsou smrtelné“, pak vzhledem k známému pravidlu eliminace konjunkce můžeme odvodit, že „Některé (objekty) jsou lidé“, v kvazifregovské symbolice z „┌(p ∧ q)“ na „┌p“.

Kromě důsledku pro pojetí existenčního importu má pro Frega rozlišení myšlenky od soudu další, snad ještě významnější důsledek – je východiskem pro jeho slavnou teorii smyslu a významu. Při aplikaci na věty tato teorie říká, že je rozdíl mezi pravdivostní hodnotou věty (fregovským významem) a obsahem této věty (fregovským smyslem).

5. Kant

Než se dostanu k hledanému místu u Kanta, musím alespoň ve stručnosti načrtnout jeho situovanost v rámci Kantovy noetiky. Jak známo, dle Kanta má naše poznání dva zdroje:

- a) *receptivitu dojmů*, čili mohutnost přijímat představy a
- b) *spontaneitu pojmů*, čili mohutnost poznávat prostřednictvím oněch představ nějaký předmět.

Díky první mohutnosti (smyslovosti) je nám nějaký předmět *dán*, díky druhé (rozvažování) je daný předmět *myšlen* ve vztahu k oné představě. Pro Kanta je důležité, že pouze ze spojení těchto zdrojů může vzniknout poznání; odtud jeho známá věta „Myšlenky bez obsahu jsou prázdné, názory bez pojmů jsou slepé“ (Kant 2001, 77–78). Chceme-li u Kanta obrátit pozornost k logice, pak se zaměřujeme na rozvažování, protože pro Kanta je logika vědou o pravidlech rozvažování vůbec (Kant 2001, 78).

Mohutnost rozvažování spadá Kantovi v jedno s mohutností myšlení a ta zase s mohutností souzení. Myšlení je totiž pro Kanta pojmové poznání a „pojmy však nemůže rozvažování použít jinak, než že jejich prostřednictvím soudí“, nebo jinak „Pojmy jako predikáty možných soudů se ... vztahují k představě nějakého ještě neurčeného předmětu“ (Kant 2001, 87). Kant tedy klade akcent na predikativní funkci pojmu, na jeho schopnost vypovídat se o něčem, myslet něco jakožto nějak určené. V posledně uvedeném citátu je důležitá i jeho druhá část – pokud nechci zaměřit své poznání pouze na pojmy, pak to, k čemu se pojem jako predikát možných soudů vztahuje, je představa předmětu, ne předmět sám. Ten je nám dán prostřednictvím receptivity dojmů, tedy výhradně jako představa. Touto představou ale předmět není určen, jeho určení je až věcí myšlení, pojmů. To, co nám dává mohutnost smyslovosti, jsou jevy a ty Kant definuje právě jako neurčený předmět empirického názoru (Kant 2001, 78).

Zdá se tedy, že podle Kanta běžný subjekt-predikátový soud „A je B“ ve skutečnosti obsahuje dvě predikace, a nikoli jednu. Vzhledem k tomu, že A i B jsou pojmy, a ty jsou dle Kanta predikativní povahy, čili vztahují se k představě nějakého ještě neurčeného předmětu, pak oba pojmy se predikují o nějaké představě. Toto podezření se ještě prohloubí, pokud se podíváme na Kantovo známé rozdělení analytických a syntetických soudů.

Podle tohoto dělení ve všech S-P soudech, formy „A je B“, náleží predikát subjektu jedním ze dvou způsobů: buď jako něco, co je v pojmu

A (skrytě) obsaženo (analytický soud); nebo „B leží zcela mimo pojem A, přestože se s tímto pojmem spojuje“ (Kant 2001, 39) (syntetický soud). U syntetického soudu se tak okamžitě nabízí otázka, co způsobuje pravdivou predikaci B o A, když B „leží zcela mimo“ A. Kant uvažuje jako příklad syntetického soudu větu „Všechna tělesa jsou těžká“ a tvrdí o něm:

u syntetických soudů musím mít vedle pojmu subjektu ještě něco jiného (X), o co se rozvažování opře, aby určitý predikát, který v onom pojmu neleží, přesto poznalo jako k němu náležející. ... když se podívám zpět na zkušenost, z níž jsem vyabstrahoval tento pojem tělesa, shledávám, že s výše uvedenými znaky je vždy spojena také tíže. Zkušenost je tedy ono X, jež leží mimo pojem A a na němž se zakládá možnost syntézy predikátu tíže B s pojmem A. (Kant 2001, 40)

Mimochodem, opět se tedy setkáváme s oním nesmělým náznakem použití proměnné x , který jsme viděli již výše u Bradleyho.

Podle německého filozofa W. Cramera by se struktura takového soudu dala schematizovat takto: *To (X), které poznávám pod určením A, to poznávám i pod určením B.*³ Z tohoto schématu je ještě více vidět to, k čemu dosavadní výklad Kanta směřoval: jsou-li pojmy bytostně predikativní, pak (u syntetického soudu) v aktu souzení jsou oba tyto pojmy predikovány o něčem společném. Toto společné teprve umožňuje spojení predikátu se subjektem. Odtud je již jen krok k tomu, abychom za skutečný subjekt soudu prohlásili ono společné a abychom strukturu soudu poupravili tak, že náleží-li ono společné pod A, potom náleží i pod B, tedy abychom pochopili tento soud jako podmínkový, hypotetický.

6. Transcendentální schéma vs. funkce

Naprosto zásadní je ale nyní pro Kanta otázka, co prostředková u každé z obou predikací vztah mezi jevem a pojmy, zvláště když u Kanta jsou jev i pojem výsledkem činnosti zcela odlišné poznávací mohutnosti.

Je jasné, že musí existovat něco třetího, co musí být na jedné straně stejnorodé s kategoriemi, na druhé straně s jevem, a co umožňuje apli-

---

³ Podle Karásek (2007, 18). Z uvedeného článku vychází celkově má interpretace Kantovy noetiky.

kaci kategorie na jev. Tato zprostředkující představa musí být čistá (bez čehokoli empirického), a přesto na jedné straně *intelektuální*, a na druhé straně *smyslová*. Takovou představou je *transcendentální schéma*. (Kant 2001, 131)

Netřeba tedy dále zdůrazňovat, jak velkou roli v této Kantově (zcela nové!) teorii predikace transcendentální schéma hraje. Ale právě v tomto bodě, jak se shodují kantovští interpreti, se Kantovi nedaří přijít s jasným, srozumitelným a koherentním vysvětlením tohoto klíčového pojmu. Kromě zřejmé mlhavosti Kantových formulací na toto téma se navíc některé jeho výroky zdají vést k nekoherentním důsledkům – např. když tvrdí, že schéma je „vlastně jen phaenomenon neboli smyslový pojem předmětu“ (Kant 2001, 135), pak se tím zdá přihlašovat k názoru, že schémata jsou pojmy. Pokud by ale spojení mezi pojmy a jevy měly zprostředkovávat schémata, a tedy opět pojmy, pak bychom nastartovali nekonečný regres.⁴

Domnívám se, že právě tyto vleklé problémy s koncepcí transcendentálního schématu způsobily, že Kantova originální teorie predikace nedošla v logice k jednoznačnému uplatnění, přestože Kantova noetika jinak znamenala naprosto zásadní přelom. Obrat způsobil až Frege, který, jak jsem se snažil doložit, s Kantem sdílí důležitá východiska, ale místo problematického pojmu schématu geniálně přenesl ze soudobé matematické praxe pojem funkce, který onu problematickou mezeru v Kantově teorii zacelil.

7. Konec funkcionální teorie predikace?

Jak jsem zmínil na začátku, funkcionální teorie predikace či různé její odnože se díky Fregovi prosadila v rámci moderní logiky, s významnými přesahy do oblasti analytické filozofie. Byl-li můj předchozí výklad správný, pak kromě ryze matematických motivací souvisí úspěch této koncepce s určitými filozofickými (konkrétně noetickými) problémy a ještě více s určitými návrhy řešení těchto problémů. V posledku tu jde o Kantovo rozlišení dvou zdrojů poznání a analogicky o rozlišení dvou druhů soudů, analytického a syntetického. Tato rozlišení, zejména to druhé, by tedy mělo být pro funkcionální teorii predikace zásadní.

---

⁴ Myšlenka nekonečného regresi je převzata z článku Jaroslava Peregrina „There is no such thing as predication“, s. 4.

A právě proto je nanejvýš pozoruhodné, že ve druhé polovině 20. století se uvnitř analytické filozofie (ale nejen tam!) začala objevovat mohutná kritika těchto výchozích noetických předpokladů. Mám na mysli především slavnou Quinovu kritiku rozlišení analytických a syntetických soudů a následně Davidsonovu kritiku tzv. třetího dogmatu empirismu, tedy myšlenky odlišení schématu od neschematizovaného obsahu. Je otázkou, zda-li tato kritika dokáže otrást i funkcionální teorii predikace. V každém případě má moje hypotéza o filozofických předpokladech této teorie jisté snad i empirické důsledky, které jí v budoucnu mohou vyvrátit či potvrdit.

Literatura

- BRADLEY, F. H. (1912): *Principles of Logic*. New York: G. E. Stechert & Co.
- BRADLEY, J. (ed.) (1996): *Philosophy after F. H. Bradley. A Collection of Essays*. Bristol: Thoemmes Press.
- CREERY, W. (1996): F. H. Bradley on Truth and Judgement. In: Bradley (ed.) (1996), 231-249.
- FREGE, G. (2011): *Logická zkoumání. Základy aritmetiky*. Praha: OIKOYMENH.
- FREGE, G. (1979): *Posthumous Writings*. Oxford: Basil Blackwell.
- HYLTON, P. (2002): *Russell, Idealism, and the Emergence of Analytic Philosophy*. Oxford: Clarendon Press.
- KANT, I. (2001): *Kritika čistého rozumu*. Praha: OIKOYMENH.
- KARÁSEK, J. (2007): Kategorie substance a kategorická forma soudu. *Filosofický časopis* 55, 5-38.
- PEREGRIN, J.: There is no such thing as predication. Dostupný online na <http://jarda.peregrin.cz/mybibl/PDFText/573.pdf>.
- RUSSELL, B. (1905): On Denoting. *Mind, New Series* 14, 479-493.
- ŠEBELA, K. (2013): Russell a novohegeliánství: F. H. Bradley. *Filosofický časopis* (vyjde).
- TUGENDHAT, E. - WOLF, U. (1997): *Logicko – sémantická propedeutika*. Praha: Nakladatelství Petr Rezek.